

קטן מכולם או גדול מכולם? סוד מידת הענווה

ענווה היא גאווה בריאה. הענווה אינה הכחשת הייחודיות, אלא ההיפך: היא הידיעה כי סומכים עלי ונבחרתי מהשמים לזכות בכישרונות הללו. היכולות אינן שייכות לי, אלא פיקדון שהפקיד הקב"ה בידיי. לכן התפקיד שקיבלתי אינו מעניק זכויות יתירות, אלא דווקא אחריות כפולה ומכופלת.

ב"ה | פרשת ויקרא | תשפ"ו

הנה תמיהתו של הגאון רבי מאיר שמחה מדווינסק, בספרו החשוב "אור שמח":

אור שמח רמב"ם תשובה ד,ד: כבר נודע שאלת הפילוסוף, איך יתכן זה בחיק האנושי, להיות שפל בערכו ממי שפחות ממנו? הלא זה רק העדר הערכת המעלות (הענווה באה מהעדר הערכה עצמית, שהיא תופעת שלילית ביותר).

ההסבר עמוק: ענווה היא **גאווה בריאה**. הענווה אינה הכחשת הייחודיות, אלא ההיפך: היא הידיעה כי **סומכים עלי ונבחרתי מהשמים לזכות בכישרונות הללו**. היכולות אינן שייכות לי, אלא פיקדון שהפקיד הקב"ה בידיי. לכן התפקיד שקיבלתי אינו מעניק זכויות יתירות, אלא דווקא אחריות כפולה ומכופלת בהתאם לציפייה הגדולה ממני. באותה מידה, עלי לעמוד על שלי לפי התפקיד שהועיד לי הקב"ה, אבל לעשות זאת מתוך כבוד והערכה לזולת, שנבחר אף הוא מהשמים לתפקידו.

נתחיל עם פרשת השבוע. ספר "ויקרא" מתחיל עם גילוי שלא למדנו עליו עד כה.

2. ויקרא א,א: ויקרא אל-משה, וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר.

ארבעים שנה שמע משה את דברי ה' בין בדי הכרוכים באוהל מועד. משה היה נכנס פנימה ומקבל את הוראות התורה והמצוות. אבל לפני ששמע את קול ה', ה' הקדים וקרא לו בשמו. בפשטות, טעם הקריאה היה להתיר לו להיכנס לאוהל מועד. ספר שמות

"פיקוד העורף מודיע: הזמן לצאת מחדר הממ"ד הוא רבע שעה אחרי שאבא יוצא ממנו...".

בלי לזלזל ח"ו בהוראות פיקוד העורף, אבל כולנו צריכים מרחב והמלחמה לוחצת אותנו חזק מדי. זו תקופה מאתגרת לשלום הבית ובעיות עמוקות שהיו שכובות בפנים - פורצות החוצה. בימים הללו נצרכים במיוחד למידת ה"ענווה", שהיא השורש לכל המידות הטובות. היא מונעת את מידת הכעס, שהיא השורש לכל המידות הרעות, כדברי הרמב"ן באגרתו המפורסמת.

1. אגרת הרמב"ן: תתנהג תמיד לדבר כל דברך בנחת לכל אדם ובכל עת, ובזה תנצל מן הכעס, שהיא מדה רעה להחד-טיא בני אדם. ואמרו רבותינו ז"ל, כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו ... וכאשר תנצל מן הכעס תעלה על לבך מדת הענוה שהיא מדה טובה מכל המדות טובות.

עלינו לחקור לעומק את מידת הענווה ולהבין: איך משיגים ענווה? כיצד אפשר להרגיש קטנים מול אנשים פחותים ממני לטעמי? ובכלל האם הענווה אינה מסוכנת?! כיצד אקטין את עצמי בלי לאבד את ההכרה בערך העצמי שתוביל לכך שידרכו עלי?

התמיהה מגיעה לשיא בפתח פרשת "ויקרא": המילה "ויקרא" כתובה בספר התורה באות א' קטנה, להורות שמה הקטין עצמו והיה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה. ואיך לומר, הדברים לא נתפסים: ראשית, איך משה השיג ענווה? כיצד אדם שעמד מאה קומות מעל כולם, הרגיש קטן מכולם?. ושנית: כיצד העניו מכל האדם גילה תקיפות בהנהגת עם ישראל ונלחם עם מלכי האיזור?

הקב"ה מלך המלכים היה יכול לגזור בלשון ציווי ופקודה, אבל אז היו הדברים נשארים מעל הראש ללא הזדהות פנימית. החיבה מקרבת את ליבו של השומע וסוחפת אותו פנימה.

אחרי שדיברנו על הקריאה בכלל, נתקדם אל נושא עיונו. המילה "ויקרא" כתובה בספר התורה עם אות א' קטנה משאר האותיות. מפרשים רבים מסבירים כך:

3. פענח רזא: ויקרא - אל"ף זעירא, לומר שאף שקראו ה' יתברך ועשה לו כל הכבוד הזה ונדבר עמו תדיר, אף על פי כן הקטין עצמו לפניו יתברך ולפני ישראל.

הענווה המופלאה של משה, בולטת יותר לאור האדם הגדול המקביל אליו, שנפל בגדלות עצמו. מסופר כי האדמו"ר הצמח צדק נכנס כילד ללמוד א-ב אצל המלמד, ומנהג ישראל להתחיל ללמוד מספר ויקרא, כיון ש"יבואו טהורים (תינוקות של בית רבן) ויתעסקו עם טהורים (קורבנות שבאים מבעלי חיים טהורים)". הילד החכם הביט בספר ושאל מדוע האות א' קטנה? סבו, האדמו"ר הזקן, נכנס לדבקות ואחר כך אמר:

ספר דברי הימים מונה את קורות ההיסטוריה החל מאדם הראשון, והמילה "אדם" כתובה שם עם א' גדולה. אדם הראשון הכיר במעלותיו הגדולות, כמו האות א' הגדולה אצלו, ונפל בחטא עץ הדעת. לעומתו, משה רבינו, המעיט בערך עצמו ולא היה נאמן במשה.

ליקוטי שיחות יז/1: כאשר האדמו"ר הזקן הכניס את נכדו, הצמח צדק, ללמוד א-ב אצל המלמד, שאל הילד את הסבא: מדוע האות א' בספר ויקרא קטנה? הרבי נכנס לדבקות למשך זמן ואמר: אצל אדם הראשון נאמרה אות א' גדולה, בתחילת דברי הימים ("אדם שת אנוש"), כיון שהיה כיר במעלות עצמו וחטא בעץ הדעת. משה ידע ממעלות עצמו, אבל נעשה מזה לב נשבר ושפל בעיני עצמו.

אבל האמת היא, שתגובת אדם הראשון היא נורמלית וסבירה. שכן הגדולה מכריחה גאוה. ראו בהערה! דוגמה חודרת לב לכך. כיצד משה ניצח את הטבע?

התורה מדגישה במקום אחר כי הענווה של משה הייתה אמיתית ולא מהשפה ולחוץ. יש בעולם ענווים בכאילו, אנשים שמקטינים את עצמם בעיני הציבור, אבל בתוך תוכם מלאים בהרגשת גאוה

הסתיים באמירה שמשה לא היה יכול להיכנס לאוהל מועד, משום ענן השכינה שכיסה אותו. לכן נקרא תחילה להיכנס אל תוך הענן.

רשב"ם: לפי שכתוב לעיל בסוף ספר שמות: 'ולא יוכל משה לבא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן'. לכך קראהו הקב"ה מתוך אוהל מועד.

אבל אם הקריאה נועדה רק להתיר לו לשמוע, היה צריך להיות כתוב ברצף: 'ויקרא ה' אל משה וידבר אליו? מדוע מפרדה התורה בין הקריאה ובין הדיבור, כאילו הקריאה עמדה בפני עצמה? רש"י מוציא מכאן מסקנה רחבה:

רש"י: לכל דברות ולכל אמירות ולכל ציווים קדמה קריאה - לשון חיבה.

התורה מגלה כאן עיקרון בסיסי במערכת היחסים בין הקב"ה למשה: זה היה קשר של חיבה מופגנת. הקב"ה הקפיד לקרוא למשה בשמו טרם מסר לו הוראות, כי הזכרת שם הנקרא מבטאת את יוקרו וחיבתו בעיני הקורא. כך שמעבר לכך שמשה חיכה לקריאה כדי להיות מורשה להיכנס לאוהל מועד, הקריאה הייתה בשמו המפורש, כדי לבטא את חיבתו בעיני הקב"ה.

הרבי לוקח את הדברים צעד נוסף ומפיק מסר פלאי ומשמעותי:

ליקוטי שיחות כג/67: פתיחת ספר צריכה להיות בעניין שמבטא את 'חיבתן של ישראל'. כך מפרש רש"י בתחילת כל ספר בתורה: 'פתח בבראשית' ללמד ש'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים'. ספר שמות מתחיל במניין שמות השבטים, 'להודיע חיבתם'. ויקרא אל משה - לכל דברות קדמה קריאה לשון חיבה'. ספר במדבר מתחיל עם מניין ישראל, כי 'מתוך חיבתם מונה אותם כל שעה'. וגם ספר דברים שהוא דברי תוכחות, מתחיל ומזכיר את המקור מות רק ברמז את המקומות שחטאו, 'מפני כבודן של ישראל', אף שבהמשך ובפרשת עקב מוכיחם בגלוי ובמפורש.

גילוי החיבה אל משה מופיע בתחילת ספר, ובכך ספר ויקרא מצטרף לעובדה מעוררת עיון: כל חמש ספרי התורה מתחילים בדבר שבח לישראל. התורה מלמדת כי אם אתה רוצה שיקשיבו לך - תפתח במילה טובה, המבטאת את כבודו וערכו של המקבל.

1 התמיהה גדולה, משום שהגדולה כמעט מכריחה הרגשת עליונות. כך מספרת הגמרא על הלל והזמן גרמא בערב פסח: הלל היה עניו מופלא בטבעו ורוחש כבוד אינסופי לכל אדם. במסכת שבת (לא) אמרו: "לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ולא קפדן כשמאי". עוד אמרו שההלכה נקבעת כבית הלל, משום ש"נוחים ועלובים היו והיו מקדימים דברי בית שמאי לדבריהם". ידוע סיפור הגמרא על שני הליצנים שהתערבו אם יצליחו לערער את הסבלנות של הלל. אחד ניגש להלל בערב שבת, כשהלל לוחץ להכניס את השבת, ושאל שאלות משונות כמו למה הראש של הבבליים עגול והרגליים של האפריקנים רחבות? והלל פתח את הלב והשיבו בסבלנות.

בכל זאת, הגמרא מספרת כי הלל התמנה לנשיא במפתיע, כיון שענה על שאלה שמנהיגי הדור, בני בתירא, לא ידעו לענות (אם מקריבים קרבן פסח בערב פסח שחל בשבת). לאחר שטיפס להנהגת הדור, התייחס בזלזול למשפחת בני בתירא והוכיחם שהפסידו את ההנהגה, משום שלא דבקו בשמיעה ואבטליון. ההמשך היה ש"חכמתו הסתלקה" והוא שכח את המענה על שאלה אחרת.

מרים ואהרן הזדקקו (לא על שמשו נשא אותה, אלא ההיפך): איך פורש מצייפורה? מה שקרה הוא שאחרי שאלדד ומידד החלו להתנבא, אמרה ציפורה: 'אוי לנשותיהן', שעכשיו יפרשו מהן כמו שבעלי פרש ממני. מרים הזדקקה לשמוע צער גיסתה והלכה לזעוק עם אהרן על ההחלטה המשונה שקיבל משה. הרי גם הם נביאים ולא נדרשו לפרוש מאישות?⁴

משה מגיב בדרך על אנושית:

יב,ב-ג: וישמע ה': והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה.

ה' שומע את דבריהם ואיפה משה? למה אינו מסביר את עצמו? הרמב"ן מדגיש שהשיחה של מרים ואהרן הייתה **בנוכחות משה** – ולמה לא הצדיק את עצמו? זאת התשובה של התורה: "והאיש משה עניו מאד" והוא **לא הגיב על הפגיעה בו והקב"ה נזקק לעזור לו**. כל עוד מדובר על פגיעה בכבוד שמים, משה יקפוץ לאש, אבל כשמדובר בפגיעה אישית בו, הוא נושך שפתיים.

רמב"ן: להגיד כי השם קינא לו בעבור ענוותנותו כי הוא לא יענה על ריב לעולם ... וכמדורש ספרי ... שדיברו בפני משה... אלא שכבש משה הדבר ולכן הזכיר ענוותנותו שסבל ולא ענש וה' קנא לו.

והתמיהה צצה מאליה: איך זה יתכן? כיצד אפשר להיות גיבור חיל שעומד נגד פרעה ועמלק, קדוש שבקדושים שמטפס שלוש פעמים לשמים וחי כאחד המלאכים, ולסבול פגיעה בנושא הכי רגיש מצד בני המשפחה הקרובים אליו?⁵

נחדד את התמיהה עם הבחנה נפלאה: הגמרא (חולין פט) אומרת: 'גדול מה שנאמר אצל משה ואהרן, יותר מהנאמר אצל אברהם. אברהם אמר 'אנכי עפר ואפר', ואילו משה ואהרן אמרו 'ונחנו מה כי תלינו עלינו' – והענווה שלהם גדולה יותר'. מדוע 'ונחנו מה' מבטא יותר ענווה מאנכי עפר ואפר? רבי יהונתן אייבשיץ מבאר באמצעות סיפור שהיה עד לו (מובא בפירושו הרב לאו על אבות ו/קכח):

מנופחת ותסכול מריר מכך שהעולם אינו מכיר בגדלותם. ישנו ז'אנר בדיחות² על הענווים הגאים. הדרך הכי טובה לבחון זאת היא ביחס של העניו **לאחרים**. עניו מזויף מוריד את האחרים, בעוד שעניו אמיתי רואה בכל אדם יהלום. אצל משה הגיעה הענווה לשיא במקום הכי כואב ופועע.

במדבר יב: ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה הכשית אשר לקח ... ויאמרו הרק אך במשה דבר ה'? הלא גם בנו דבר, וישמע ה': והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה.

פרשת בהעלותך מספרת על רגע כואב בחיי משפחת האצולה: אהרן ומרים מדברים על "האישה הכשית" של משה. המפרשים צעדים בשני אופנים: יש אומרים כי הביטוי "האישה הכשית" נאמר לגנאי, כתואר לאדם שנמצא הרבה בשמש.

לאחר שאלדד ומידד התנבאו כי יהושע יורש את משה ולא בני משה, מרים ואהרן דיברו בביקורת על משה שלקח אישה מדיינית מחוץ לעם ישראל ולכן לא זכה לבנים מתאימים. (הם לעומתם, התחתנו עם הטוב ביותר, אהרן התחתן עם אלישבע, אחות נחשון בן עמינדב, הנשיא הראשון של שבט יהודה. מרים התחתנה עם כלב בן יפונה, שהחליף את נחשון בתור הנשיא השני של שבט יהודה).

רבינו יוסף בכור שור: וכי לא מצא אישה מבנות ישראל שלקח מבנות הכושים הערלים?! **ספר לשון חסידים:** הם דיבקו עצמם בטובים, אהרן לקח את אלישבע אחות נחשון ובדק באחיה ומרים לקחה את כלב בן יפונה. ושפטו בדעתן אשר משה עשה כן מחמת שידוע כוחו הגדול ואין צריך לייחוס.

רש"י ומפרשים אחרים הולכים בדרך הפוכה: אינם רוצים לומר גנאי על מרים ואהרן, שזלזלו בגיסתם ועוד יותר במשה עצמו. לכן מפרשים ההיפך: המילה "כושית" היא בגימטרייה "פת מראה"³, והיא כינוי לאדם שונה מכולם לחיוב, וכך ציפורה הייתה גדולה ביופייה ובצדקתה.

2 בחור גאוותן לא מצא שידוך, משום שאף אחת לא הייתה טובה עבורו. שלחו אותו לשיבה של בעלי מוסר להשתלם במידת הענווה. אחרי שחזר, הוצעה לו שוב אותה נערה שהוצעה אז. אמר הבחור בזלזול: "קודם שהייתי סתם תלמיד חכם, היא לא הייתה טובה עבורי, ועכשיו שאני גם עניו – אתם מציעים אותה שוב?!"

עוד מספרים על רב מושלם: אב אוהב, תלמיד חכם, מסור לקהילתו ועניו. כשעלה למעלה, הציע לו הקב"ה לצפות בלוויה שנערכת לו: הוא שמע כיצד ילדיו משבחים את אבותו, חבריו מעצימים את למדנותו ופרנסי הקהילה מבכים את מסירותו. לבסוף שאל אותו הקב"ה איך היה? הם שכחו להזכיר את הענווה שלי...!

3 מעניין שהמילה "כושית" היא גם בגימטרייה "מכוערת", והדבר מתאים לשני הפירושים שהובאו בפנים – האם התכוונו לגנות את ציפורה או לפאר אותה.

4 בעבר הבאנו שיחת אדמו"ר שכוונתה של מרים הייתה חיובית: כיצד נמנע משה מפריה ורביה? הרי היא יודעת כיצד להוריו של משה היו סיבות טובות לפרוש מאישות, אבל כתוצאה מהנזיפה שלה הם חזרו ואז **נולד משה רבנו עצמו!** ואם כן, כיצד משה שוכח את המסר הזה ומוצא סיבות טובות לפרוש מאשתו?

5 המאירי (חיבור התשובה עמוד 128) מחדד את התמיהה: השתיקה של משה רועמת נוכח העובדה שזה **לא היה האופי שלו**. משה לא היה טיפוס כנוע (כמו אהרן, למשל), ההיפך: משה היה **קנאי ואסרטיבי שלא היה מסוגל לשתוק נוכח עוול**. עוד כנער צעיר הוא יוצא מארמון פרעה ורואה איש מצרי מכה איש יהודי ובלילי לחשוב פעמיים הוא טומן אותו בחול. אחר כך מעמיד במקום את "שני העברים הנצים", ובהמשך מגיע למדין ורואה את הרועים מתעמרים בבנות יתרו ומיד מתערב ומשקה את הבנות מים. כיצד הוא מסוגל, בכל זאת, לערוך הבחנה מדהימה כזו בין **כבודו האישי** ובין **טובת הציבור**?

על שלו בכל העוצמה, בעוד ששפלות מסמלת את אהרן, שלא קם כנגד חוטאי העגל. כיצד, אפוא, נשא משה את המקל משני קצותיו והיה "עניו" עוצמתי אבל לא "שפל"?

לבסוף, תמיהה אחרונה וחזקה מכולן: המשנה בסוף מסכת סוטה אומרת: "משמת רבי יהודה הנשיא, בטלה ענווה". קם רב יוסף שהיה ראש הישיבה בכבל ומוגדר בתור "סיני", אדם שהיה ה'גוגל' של דורו וידע את כל התורה כולה ואמר: 'אל תגיד שבטלה ענווה - כי יש אותי!'. והתמיהה ברורה מאליה.

גמרא סוף סוטה: משמת רבי בטלה ענווה ... אמר רב יוסף: לא תתני ענווה דאיכא אנא. **הידושי אגרות מהרש"א:** אין דרך החכמים להתפאר במעלתם, ככתוב 'הללך זר ולא פיך'.

(בהערה הובא ביאור פשוט ונפלא לשאלה זו⁶).

הרבי מפתח תפיסה מאירת עיניים אודות הלך הרוח של העניו, וכמה נאים הדברים למי שאמרם⁷.

ב. התפיסה המקובלת בקרב בעלי המוסר למהות הענווה, נמצאת באגרת הרמב"ן:

4. אגרת הרמב"ן: אפרש לך איך תתנהג במדת הענווה ... כל אדם יהיה גדול ממך בעיניך. אם חכם או עשיר הוא ממך - עליך לכבדו, ואם רש הוא ואתה עשיר או חכם ממנו - חשוב בלבך כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממך, שאם הוא חוטא, הוא שוגג ואילו אתה - מזיד [משום שאתה חכם ממנו].

הענווה היא הקטנת האני מול האחרים. היא ההבנה כי ככל שאני גדול יותר - כך התביעה ממני גדולה יותר והחטאים שלי חמורים יותר. לכן העניו חש שפל וקטן מכל אדם.

להאיר כי יסוד הדברים נמצא גם בספר התניא פרקים ל-לא. רבינו מאריך שם כי האדם הגדול הוא באמת קטן מאדם אחר. שכן העבירות הקטנות של האנשים הגדולים, חמורות יותר מהעבירות הגדולות של האנשים הקטנים. תלמיד חכם אינו מתמודד עם ניסיונות של אדם פשוט שפרנסתו ללכת בשוק ועיניו רואות ולבו חומד. הוא אינו נדרש לכוחות עצומים בחיים

פעם נתקע רבי יהונתן בעיירה קטנה ביום הכיפורים וכיון שאיש לא הכירו שם, התיישב בירכתי בית הכנסת, כדי לומר ויודי בכניעה ושברון לב. עמד לידו אדם שכבה בכל מילה והיכה על ליבו בצער. במיוחד זעק במילים "עפר אני בחיי, קל וחומר במיתתי", ותרגם לעצמו: אני עפר ובוץ בחיי וקל וחומר אחרי מותי. רבי יהונתן התעורר מהוידוי העמוק שלו.

הגיעו לקריאת התורה והגבאי חילק את העליות, אבל אותו יהודי לא זכה בעלייה שציפה לה. הוא פער פה ושלח נאצות לעבר הגבאי: "מי אתה בכלל? אתה עושה פה מה שאתה רוצה?!" רבי יהונתן נדהם: "הרגע הכרזת שאתה עפר ואפר ומה זה משנה לכוץ אם הוא מקבל שלישי או רביעי?" "נו, באמת, ענה היהודי, כלפי הקב"ה אני עפר ואפר, אבל כלפי יענקל'?! הוא אפילו לא בוץ..."

אמר רבי יהונתן: זה פלא הענווה של משה ואהרן. הם לא אמרו רק "אנכי עפר ואפר" כלפי הקב"ה, אלא ענו למתלוננים ולנודניקים בין בני עמם "ונחננו מה" - והוא פלא...

כיצד משה היה יכול לעמוד מאה רמות מעל כולם ולהיות שפל מכולם?

מה גם שמשה הכיר בערך עצמו, כמו שאמר לאהרן: "בקרובי אקדש" ו'קודם הייתי סבור שיתקדש המקום בי או בכ ועכשיו אני רואה שהם גדולים ממני ומך'. כיצד הכרת ערך עצמו תואמת לענווה?

עוד ראוי לברר. ייחודיות הענווה של משה, בולטת יותר לאור הבחנה שכותב המאירי. באבות נאמר: "והוי שפל רוח בפני כל האדם" ועוד "מאוד מאוד הוי שפל רוח". המאירי מחלק בין ענווה לשפלות:

מאירי חיבור התשובה 128: שכחו רבותינו (ברכות נה) 'לעולם יהא אדם עניו כמשה ושפל רוח כאהרן', תתבונן איך הפרישו בין מידת הענווה ובין מידת השפלות, כי שפלות הרוח הוא מי שבאזניו שמע ובעיניו יראה דברים לא ראויים והחריש ביום שמעו וראותו ... לא יתגבר לבטל דעות נפסדות ולהתריס כנגד בעליהן כמו באהרן [שלא התקומם כנגד חוטאי העגל]. ומן האמת גם היא מהמידות הנכבדות כמו שהזהיר על קניית שתי המידות ... כל אחת לפי המקום, לפי הזמן ולפי העניין.

ענווה היא תכונה של כח ותקיפות, בעוד השפלות היא תכונה של חולשה וכניעות. ענווה היא תכונתו של משה שידע לעמוד

6 בישיבת פרשת במדבר תשכ"ה, הרבי הסביר בקצרה נקודה נפלאה: רב יוסף טען שלא כל אמת צריכים להכריז. הוא אמר לתנא שהכריז "שבטלה ענווה", כי תלמידו חושבים שהוא עניו ולא צריכים לגרום להם לחשוב שהוא משקר ואינו עניו באמת. על דרך דברי אביי לרבה: "אם אתה בינוני, לא שביק מר חיי לכל בריה". היינו שלא כל מיתוס צריך לנפץ ויש מיתוסים חינוכיים שדווקא טוב לשמר אותם כי הם יוצרים ציפיות גבוהות יותר. מכאן הסיק הרבי שכאשר רואים חיסרון ברב או משפיע, לא חייבים להכריז זאת בחוצות...

7 הרבי הוא תמצית של מידת הענווה. עם גדלותו חובקת העולם, הרבי היה המנהיג של המון העם. שעות על גבי שעות עמד על רגליו והעניק דולר לצדקה ואין סוף תשומת לב לכל אדם באשר הוא, מקרוב ומרחוק. הרבי הקדיש שעות ארוכות מדי יום, לענות מכתבי תשובה לפונים מכל העולם. ובמשך שנים ארוכות הייתה דלתו פתוחה כל הלילה, לפגישות 'יחידות' עם כל נצרך ונזקק.

לשאלת אדם, כיצד הוא עומד על הרגליים כל כך הרבה שעות, ענה הרבי: "כשסופרים יהלומים לא מתעייפים". הוי אומר שהגדלות הייתה באלו שעברו לפניו ולא בו...

שלו, והשאלה האם מפעיל עוצמות נפש אדירות כאלו בניסיונות הקטנים שלו, כמובא בהערה⁸.

אולם חשוב לחדד: רבינו הזקן מקשר זאת לתביעת ה"שפלות" ולא ל"ענווה". ההבדל מהותי: ההתבוננות הזו ביחס ל"שפלות" היא חריפה ומסוכנת ולכן מתאימה רק מעת לעת, כשהאדם שפל בין כך מענייני החומר. אבל בסיס עבודת ה' אינו יכול להיות מתוך הקטנה והמסה של האני.

לשיטת רבינו הזקן, הענווה המדוברת שהיא מידת כל אדם היא אחרת לחלוטין. מהי מידת הענווה?

ג. נפתח עם אנקדוטה חדה שסיפר האדמו"ר הרי"צ: כאשר הגיעה לליובאוויטש השמועה על פטירתו של הגאון ר' חיים מבריסק, מענקי הדור שלפני-לפני השואה, הרבי הרי"צ פרץ בבכי תמרורים. הוא סיפר על גדולתו של ר' חיים: באחת מאסיפות הרבנים ברוסיה, עלה על הפרק עניין מסוים שנגע לשמירת גחלת היהדות. רוב הרבנים שנכחו במקום חששו מלחץ השלטונות ולא עמדו על גודל הסכנה הרוחנית בעניין. האסיפה עמדה להכריע בניגוד לדעת תורה. ר' חיים קם ממקומו וצעק: "אני ר' חיים מבריסק, גדול הדור שהעולם כולו לומד מדברי תורתו, גוזר בכח התורה להסיר את הנושא מסדר היום". הציבור נדהם מצעקת הגאון והדיון נדחה למועד אחר.

ר' חיים היה איש כנוע ושבור לב, חידד האדמו"ר הרי"צ, "הוא היה חף מגאווה. אבל כאשר כבוד שמים עמד על הפרק, הוא ידע שגדלותו חייבת לבוא לידי ביטוי ולעת כזאת הגעת למלכות".

זו ענוות אמת. ענווה היא גאווה בריאה. היא הכרה בכך שסומכים עלי, שהקב"ה בכבודו ובעצמו העניק לי כישרון ומצפה ממני להתנהגות מתאימה. לכן אני חייב לתת הכול בשליחות מה

שקיבלתי.

העניו מרגיש כמו בלדר שהעבירו דרכו יהלומים. כמו קצין 'ברינקס' שמעביר שקי כסף לבנק. כלום לא שלו, אבל מלוא כובד האחריות מוטל עליו. לכן מצד אחד הוא מכיר במעלותיו ופועל בשמם באופן הכי תקיף, ומצד שני, הוא חש ענווה בפני כל אדם, שלא זכה לגדלות כזו.

משה רבינו הכיר בערך עצמו. הוא ידע כי לא יקום בישראל כמשה ועד ביאת המשיח לא יוכל אדם למחוק אות אחת מתורת משה. דווקא הגדלות העצומה הזו הובילה אותו להבין, איזה בר מזל הוא. כשאדם מרוויח עשרת אלפים שקל בחודש, הוא חושב בטפשות שזאת ההצלחה שלו. אבל כשאדם מרוויח מעל ומעבר, הוא מכיר שזו ברכת שמים. איש אינו להגיע בכוחות עצמו לגדלות כזו.

דוגמה בת ימינו: נערת⁹ בת מצווה חשה חשש וחוסר ביטחון עצמי לשאת דברים בפני החוגגות. היא הייתה חלק מקבוצת בנות שנפגשה עם הרב הראשי לישראל לשעבר, הרב ישראל מאיר לאו וביקשה לדעת מהיכן הוא רוכש את הביטחון לעמוד בפני מנהיגי עולם?

"עמדת מול האפיפיור, גוראבצ'וב ופידל קסטרו, מול מנהיגי ארצות הברית, אירופה והאו"ם, ומה שנותן לי את הכוח הוא הידיעה מי מדבר מגרוני. דורות של נצח, שראו הכול ושרדו הכול ולא החליפו אידיאולוגיה אחת באחרת. היו פה עמון ומובא וארם וצידון ואשור ובבל, אבל איפה הם? הם הרי לא עברו כמונו את גירוש ספרד ואת אושוויץ, אז למה נמחק מבימת ההיסטוריה? כשאני ניגש לדבר, אני מייצג את זה. תחשבי על כך לפני הבת מצווה שלך ותקבלי ביטחון לדבר..."

בהערה¹⁰ הובא סיפור מדויק.

המודעות לגודל הכישרון, גורמת גם להרגשת קטנות מול אדם

8 בליל יום הכיפורים הרגיש הצדיק מברדיטשוב קטרוג על ישראל. הוא הפך בדעתו למצוא זכות אשר תטה את תנועת המאזניים ויצא לסיבוב בין בתי העיירה. נכנס לאחד הבתים וראה אישה צעירה מתפללת לבדה. היא נחרדה לראות את הצדיק ופרצה בבכי. מעת לעת היה הצדיק נכנס לבתי התושבים להוכיח אותם על חטאייהם והיא הייתה בטוחה כי רבי לוי יצחק בא לבקר אותה על מעשיה.

"רבי, אינני מוצאת מנוח מאז אותו מעשה. כבר התחננתי וביקשתי מחילה מה' למרק את חטאי". הצדיק ביקש להבין על מה מדברת. "ההורים שלי גרו בכפר סמוך והתפרנסו ממחלבה שהייתה שייכת לפר"ק, אדון הכפר. הם נפטרו כשהייתי נערה בת 17 ונשארת לבדי. בתמימותי הלכתי אל הפר"ק וביקשתי להמשיך את הסדר החכירה. הפר"ק החל לדבר על המחירים, ופתאום הבנתי שהוא מכוון לדברים אחרים. הוא ביקש ממני לבוא לעתים קרובות ואני נחרדתי. ניסיתי להסביר כי אני יהודייה, אך הוא ביקש לאחוז בשיער שהשתלשל מראשי. לפני שהספקתי להוציא הגה, נתן נשיקה על השיער. נמלטתי מביתו ועברתי לכאן.

"מאז אותו יום, אינני מוצאת מנוח לנפשי. אני חשה אשמה בכך שאפשרתי לו לטמא את שערותי. לקחתי מספרים וגזרתי אותן והנה, היא צעקה, תלתל אחד נשאר לי מאז ובכל פעם שלבי מתמלא צער על רוע מזלי, אני מוציאה את התלתל ומצדיקה דין שמים". ניגב הצדיק דמעה מעיני ואמר: "ריבוננו של עולם, אם עם ישראל צריך זכויות, קח את התלתל של הנערה הפשוטה והתמימה הזו והנח אותה על כף המאזניים..."

9 שמעתי מאשת התקשורת סיון רהב מאיר, שארגנה את המפגש.

10 האדמו"ר הראשון בשושלת "גור", היה החידושי הרי"ם, רבי יצחק מאיר אלתר. החידושי הרי"ם היה תלמיד חכם עצום ומנהיג גדול, שהפך את החסידות שצמחה בעיר הקטנה "גורא קלורייא" כפולין לקהילה גדולה. באופן אישי הוא היה למוד סכל: 12 מתוך 13 ילדיו נפטרו ונותרה רק בת אחת בשם אסתר. אחרי פטירתו החליטו החסידים למנות לממלא מקומו את נכדו היחיד, רבי יהודה לייב אלתר, שנודע בתור השפת אמת.

השפת אמת היה נער בן 19 וסביבו חסידים שגילים פי ארבע משלו. פעם נכנס חסיד מבוגר ושאל בפליאה: מאיפה הנך לוקח את הביטחון העצמי להנהיג אנשים שיכולים להיות סבים שלך, תלמידי חכמים רגילים שהסתופפו תחת שולחנו הטהור של הצדיק רבי מנדלי הגדול מקוצק?

השפת אמת השיב בסיפור: מטפסי הרים החלו לטפס על ההר הגבוה בעולם, האוורסט. המסע היה קשה ממה שתיארו. חלקם התיישבו וירדו, חלקם איבדו חמצן ומתו, ורק בורדים הגשימו את החלום והעפילו אל הפסגה. הם הניחו את הרגליים בראש ההר ונדהמו: ילד קטן ישב על פסגת ההר ושיחק בחול. ההישג שלהם

אחר. לא רק לא להתגאות במעלות שאינן שייכות לי, אלא אף לחוש קטן מול האחרים. שכן כגודל הכישרון – גודל הציפיות מנושא הכישרון. בהערה¹¹ הובאה דוגמה נוקבת לגודל המחויבות של אדם גדול. לכן הרגיש משה שפל ערך מכל אחד, מחשש שאולי אחר היה עושה עם הכוחות הללו יותר ממנו.

אנקדוטה מקסימה: ישנו וידאו שמנהיג אמריקאי חשוב עובר לפני הרבי. הרבי שואל אותו האם פעל משהו בעניין החינוך עליו דיברו בעבר? אותו אדם נעצר ואינו מאמין למה ששמע. הוא אומר: "רבי, אתה מדהים, זה היה לפני 19 שנה וכל כך הרבה אנשים עברו לפניך מאז ואתה עדיין זוכר על מה דיברנו?!" הרבי מביט בו ואומר: "מה ייצא לקהילה שלי מזה שאני מדהים...".

מנגד, הקוטב השני מתפסת הכישרון של משה, הוא בלעם בן בעור. התורה מספרת עליו סיפור מוזר ומשונה, שלא ברור אם התרחש במציאות או משל וחדידה.

בלעם יצא רכוב על אתונו לקלל את ישראל, והאתון צעדה במשעול צר בין שני קירות. פתאום סטתה הצידה מהכביש. בלעם היכה אותה כדי להחזיר למרכז הדרך, אבל היא נלחצה עוד יותר לצד הקיר ומחצה את רגלו. הוא היכה בה חזק יותר והיא כרעה על הארץ וסירבה לזוז. כשהיכה אותה בפעם השלישית, קרה דבר מטורף: האתון פתחה את פיה ותבעה צדק: "מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלש רגלים? הלוא אנכי אתנך אשר רכבת עלי מעורך עד היום הזה, ההסכן הסכנתי לעשות לך כה?!"

עיניו של בלעם נפתחו והוא ראה מלאך עומד במרכז הדרך עם חרב שלופה בידו וחוסם את המעבר. התברר כי האתון ראתה את מה שהוא לא ראה ולכן נסה הצידה בכהלה. המלאך הזהיר את בלעם שהוא רשאי להמשיך עם אנשי בלק, "ואפס את הדבר אשר דברתי אליך אותו תדבר".

התמיהה עולה מאליה: האם בסרט מצויר עסקינן? האם "חמור" כשמו, החומרי והסכל בין בעלי החיים, ראה מלאכים והרביץ תוכחה באדונו? ובעיקר: מה מטרת ההתגלות? הרי חיזיון הנבואה של האתון לא לימד כלום, ואילו את המסר שהיה לבלעם לקבל הוא קלט מפי המלאך עצמו?

הרמב"ן כותב רעיון חד כתער: האתון היכה את בלעם במקור הביטחון העצמי שלו. אדם מגדיר את עצמו בעזרת הכישרון והיכולת הייחודית שהתברך בה. הוא קם בבוקר ומרגיש בעל ערך בזכות אותו כוח ייחודי שמבחין אותו מאחרים: יש לי ידיים טובות,

התנפץ: אם הוא יכול – כל אחד יכול. "איך הגעת לכאן", שאלו המומים. הילד חיך: "לא הגעתי לכאן, נולדתי כאן...".

השפת אמת רמז כי לא טיפס אל האדמו"רות, אלא נולד לתוכה... אבל הרמז עמוק יותר: **המשרה לא שלי, קיבלתי אותה בשליחות.** המינוי כל כך רם, שלא מגיעים אליו בכוח עצמי ולכן המינוי מחייב יותר ממה שמזכה.

11 אחרי חורבן הבית השני, ירושלים הייתה הרוסה ותושביה חיו בעוני משפיל. רבן יוחנן בן זכאי יצא עם תלמידיו מהעיר ולפתע ראו צעירה רוכנת על הארץ ומנקה גללי בהמה. רבי יוחנן צעק שזה לא יאומן. אי אפשר להעלות על הדעת שאישה כזו נפלה לעבודה משפילה כזו. היא הייתה בתו של נקדימון בן גוריון, העשירי האגדי של ירושלים ורבי יוחנן סיפר בכאב שהוא זוכר את החתונה שלה: אבא שלה הבטיח מיליון דינרי זהב עבור "תוספת כתובה" וכעת התדרדרה למצב כזה.

רבי יוחנן שאל לאן הלך הכסף של האבא? היא השיבה בביטוי ירושלמי: "מלח ממון – חסר". כלומר, מי שרוצה לתבל את ממונו – שייחסר לצדקה ואילו אביה לא נתן מספיק צדקה. שואלת הגמרא, הרי השטיחים שהיה צועד עליהם, היו נמסרים מיד למטרות צדקה ומה הכוונה שלא נתן מספיק? אלא (כתובות סו,ב): "כרבעי ליה למעבד לא עבד". הוא נתן הרבה, אבל זה היה מעט ביחס ליכולות האגדיות שקיבל מהקב"ה ולכן נענש.

ואנכי עפר ואפר כי כלום לא שייך לי והלוואי שלא אקלקל ואאכזב
ואמלא את משימתי על הצד הטוב ביותר.

גם תאומים סיאמיים, שלעולם לא נפרדים ועוברים אותם חיים, הם
שונים זה מזה בצורה מהותית.

האינדיווידואליות היא הדרך של האלוקים לומר: "בחרתי בך.
אני סומך עליך. יש משימה שרק אתה תוכל להשלים בעולם".
לכן הדרך הכי פשוטה להגיע לענווה לכל אדם פשוט היא לגשת
למראה, להביט בדמות הייחודית שלי, שלא היה ולא יהיה כמותה,
ולשמוע את דבר ה' האומר: "לפיכך נברא אדם יחידי, כדי שכל
אחד יאמר: בשבילי נברא העולם".

וכבר אמרו אדמור"י פולין כי אדם צריך לצעוד בכיס עם שני
פתקים. באחד כתוב: "בשבילי נברא העולם" ובשני כתוב: "ואנכי
עפר ואפר". בשבילי נברא העולם עבור המשימה הייחודית רק לי,

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי

ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי

להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

השיעור המלא באתר
haravshneor.co.il